

Anne Alitolppa-Niitamo

FT, PsykM

Työ- ja elinkeinoministeriö

anne.alitolppa-niitamo@tem.fi

Tutkimustieto auttaa kohdentamaan tukea nuorille oikein

Avainsanat: maahanmuuttajataustaiset nuoret, koulutus, maahanmuuttoikä, sukupuoli, koulujärjestelmä, kotoutumisen tuen kohdentaminen

Viime vuosina saatu vertaileva tutkimustieto auttaa tunnistamaan tekijöitä, jotka aiheuttavat haasteita ulkomaista syntyperää olevien nuorten kouluttautumiseen. Tutkimustieto murtaa yleistäviä käsityksiä syrjäytyvistä nuorista. Se myös suuntaa huomion sinne, minne varhaista tukea todennäköisemmin kannattaa kohdentaa. Artikkelissa tarkastellaan lyhyesti 'myöhäisen' maahanmuuttoajan, sukupuolen, koulujärjestelmän ja kouluhenkilöstön osamiseen liittyvien tekijöiden sekä vanhempien koulutustaustan vaikutusta nuorten kouluttautumiseen ja pääsyyn työmarkkinoille. Etnisesti yhdenvertaisen yhteiskunnan tulevaisuudelle keskeinen kysymys on, osataanko nuorten mahdolliset haasteet tunnistaa samalla kun tuetaan heidän potentiaaliansa. Keskeistä on myös, että koululaitos on valmis kehittymään oppilaiden tarpeiden mukaisesti.

Vasta aivan viime vuosina on saatu valtaväestöön suhteutettavaa vertailukelpoista tutkimustietoa, jonka perusteella voidaan paremmin tunnistaa niitä tekijöitä, jotka tuottavat maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutukseen liittyvää eriarvoisuutta. Tutkimustieto auttaa analysoimaan sekä kouluasuoriutumisen, varhaisen koulutuksen keskeyttämisen että korkeamman NEET-asteen syitä. ("NEET" viittaa nuoriin, jotka ovat työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolella, ja lyhenne tulee englanninkielisestä ilmaisusta Not in Employment, Education or Train-

ing). Tutkimustieto auttaa kohdentamaan toimenpiteitä sinne, missä niitä eniten tarvitaan. Näin voidaan ehkäistä rakenteellista syrjintää.

Kun julkisessa keskustelussa usein luodaan tahattomasti tai tarkoituksella kuvaa ongelmallisista maahanmuuttajataustaisista nuorista, on tärkeää ymmärtää, että ulkomaista syntyperää olevien nuorten enemmistön tilanne on useimmilla mittareilla hyvä tai melko hyvä. Enemmistö nuorista siis pärjää ja voi hyvin normaalipalveluiden piirissä eikä tarvitse tukea sen erityisemmin kuin muutkaan. On kuitenkin tiettyjä tekijöitä, jotka näkyvät haasteina maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuspolulla. Samalla kun tunnistetaan nuorten vahvuudet, on tarpeen tunnistaa haasteet ja tarjota matalan kynnyksen tukea ajoissa. Tuon tässä artikkelissa esiin muutaman tutkimusten perusteella tärkeän tekijän. Lyhyt artikkeli ei voi antaa kattavaa kokonaiskuvaa, mutta herättelen keskustelua, jonka myötä keskustelu voi jatkua.

Tasaako koulutus erilaisia lähtökohtia?

Valtiontaloudellisesta näkökulmasta perusopetuksen palveluista huolehtiminen on järkevää. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan toimiva, maahanmuuttajataustaisten oppilaiden erityistarpeet huomioon ottava koulutusjärjestelmä on yksi

tehokkaimmista tavoista integroida nuoret maahanmuuttajat yhteiskuntaan. PISA 2012 osoitti kuitenkin, että koululaitoksemme ei palvele vieraskielisiä lapsia ja nuoria yhdenvertaisella tavalla. PISA-tulokset olivat tarvittava heräte, joka pakotti etsimään syytä sille, miksi vieraskielisten oppimistulokset olivat niin selvästi huonompia kuin kotimaisia kieliiä puhuvilla. PISA ja pari vuotta sen jälkeen tehty Ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja terveys -tutkimus (UTH-tutkimus) auttoivat erittelemään kouluttautumisen haasteita.

PISA- ja UTH-tutkimuksissa nousee samoja koulusuoriutumista haastavia taustatekijöitä. Yksi niistä liittyy 'myöhäiseen' maahanmuuttoikään. PISA-tutkimuksen tulosten mukaan 11 vuoden ikä näyttää olevan vedenjakaja: tätä vanhempina Suomeen saapuneiden koulumenestys on selvästi heikompi kuin nuorempana saapuneiden. Myös koulutuksen varhaisessa keskeyttämisessä maahantuloikä näyttää voimakkaana selittävänä tekijänä. Ennen kouluikää muuttaneiden ja Suomessa syntyneiden koulukäynnin varhaisessa keskeyttämisessä ei ollut UTH-tutkimuksen mukaan juurikaan eroa suomalaistaustaisiin nuoriin verrattuna, kun taas myöhäisemmässä ikävaiheessa riski opintojen lopettamiseen peruskouluun oli kolminkertainen. Myös NEET-astetta tarkasteltaessa toistuu sama havainto: vaikka NEET-aste on yleisesti korkeampi ulkomaista syntyperää olevilla nuorilla, oli se yllättäen Suomessa syntyneillä tai alle kouluikäisinä muuttaneilla alhaisempi kuin ei-maahanmuuttajataustaisilla (7 % vs. 11 %).

Paljon puhuttu syrjäytymisriski koskettaakin siis varsinkin "myöhään" muuttaneita nuoria. Oppilaitoksissa tulisikin kohdentaa erityistä kielitaidon ja muun opetuksen tukea niihin oppilaisiin, jotka ovat saapuneet maahan alakouluikää vanhempina. Viimeaikaiset parannukset aikuisten perusopetuksessa tulevat osaltaan todennäköisesti parantamaan myöhään muuttaneiden yhdenvertaisuutta.

Muita syytä heikkoihin PISA-tuloksiin löytyi muun muassa opettajien arviointikäytännöistä, oppilaan vanhempien koulutustasosta ja työmarkkina-asetusta ja kotona puhutuista kielistä. Osaamiserot suomalaista syntyperää oleviin kuitenkin pienenevät, kun näitä taustatekijöitä vakioidaan. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien osalta tilanne paranee selvästi, mutta toisen sukupolven maahanmuuttajien osalta ero ei piene samassa suhteessa. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan juuri toisen sukupolven heikompi koulusuoriutuminen verrattuna valtaväestöön on tyypillistä sellaisille maille, joissa maahanmuutto on suhteellisen uusi il-

miö. Koulun henkilökunnalle ei ole kertynyt riittävästi osaamista maahan muuttaneiden opetuksesta, erilaisten tarpeiden tunnistamisesta ja tuen kohdentamisesta. Koulujärjestelmän puutteiden lisäksi on myös alueellista epätasa-arvoa: Opetushallituksen mukaan oppilailla voi olla eri kunnissa hyvin erilaiset mahdollisuudet saada tukea. Jotkut kunnat eivät järjestä valmistavaa opetusta tai S2/R2-opetusta lainkaan.

Myös sukupuolisensitiivisyyttä tarvitaan tuen kohdentamiseen ja ajoittamiseen: Kun ulkomaista syntyperää olevilla pojilla näyttää olevan tyttöjä suurempi riski lopettaa koulunkäynti peruskouluun, nuoret naiset jäävät useimmin työmarkkinoiden, koulutuksen ja kurssien ulkopuolelle hoitaessaan lapsiaan kotona. Vastoin yleistä mielikuvaa UTH-tutkimuksen mukaan ulkomaista syntyperää olevien 15–29-vuotiaiden miesten keskimääräinen NEET-osuus oli alhaisempi kuin suomalaistaustaisilla (10 % vs. 12 %). Ulkomaista syntyperää olevien korkeampaa NEET-astetta verrattuna suomalaistaustaisiin selittääkin paljolti se, että naiset ovat sekä ulkomaista syntyperää olevia miehiä että suomalaista syntyperää olevia naisia selvästi useammin työn ja koulutuksen ulkopuolella. Ulkomaista syntyperää olevista 15–29-vuotiaista työn, koulutuksen ja kurssiopiskelun ulkopuolella olevista naisista 51 prosenttia hoiti lapsiaan vuonna 2014. Lastaan kotona hoitava nuori nainen ei ole välttämättä "syrjäytynyt". On kuitenkin varmistettava, että hänellä on polku koulutukseen tai työmarkkinoille pikkulapsivaiheen jälkeen.

Viimeisenä tärkeänä kouluttautumista selittävänä tekijänä nostan esiin vanhempien koulutustason: maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten vanhemmista lähes kolmasosa on suorittanut korkeintaan perusopetuksen oppimäärän, kun muiden kohdalla vastaava osuus oli vain kuusi prosenttia. Vanhempien alhainen koulutusaste vaikuttaa muun muassa lapsen varhaiseen koulun lopettamiseen. VATT:n tutkimuksessa havaittiin, että alle 15-vuotiaina kehitysmaista muuttaneista vähemmän kuin puolet oli suorittanut lukion tai ammattikoulun tutkinnon 23 vuoden ikään mennessä, kun vastaava luku suomalaista syntyperää olevien keskuudessa oli 85 prosenttia. Tutkijat kysyvätkin aiheellisesti, hyötyvätkö haasteellisista lähtökohdista tulleet lapset ja nuoret yhdenvertaisesti koulutusjärjestelmästä.

Koulutuksellisen tuen varhaisella kohdentamisella voidaan tukea ulkomaista syntyperää olevan lapsen ja nuoren kouluttautumista. Myös muilla yhteiskunnallisilla toimenpiteillä on merkitystä: esimerkiksi vanhemmille tehdyillä kotoutumissuunni-

telmilla on osoitettu olevan selvä ylisukupolvinen vaikutus, joka näyttäytyy heidän lastensa parempana opintomenestyksenä. Myös Helsingin kaupungin positiivisen erityiskohtelun määrärahat kouluille ovat todistettavasti lisänneet paitsi suomenkielisten poikien, myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden todennäköisyyttä hakeutua toisen asteen koulutukseen.

Lähteet

Ansala, Laura, Ulla Hämäläinen & Matti Sarvimäki (2016). Slipping through the Cracks of a Welfare State: Children of Immigrants in Finland. *VATT Working Papers* 72. Saatavilla: <https://vatt.fi/documents/2956369/3011981/wp72.pdf/064106d1-da0d-4f64-a6db-dc9b98d1dee4/wp72.pdf.pdf>. Luettu 19.8.2018.

Hämäläinen, Kari & Hanna Pesola & Matti Sarvimäki (2015). *Kotoutumissuunnitelmien vaikutukset maahanmuuttajien lasten koulutusvalintoihin*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 43. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Nieminen, Tarja, Hanna Sutela & Ulla Hannula (2014). *Ulkomaisista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Helsinki: Tilastokeskus.

Portin, Marianne (toim.) (2017). *Vieraskieliset perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa 2010-luvulla*. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2017:10.

Silliman, Mikko (2017). Targeted Funding, Immigrant Background, and Educational Outcomes: Evidence from Helsinki's "Positive Discrimination" Policy. VATT Working Papers 91. Saatavilla: <http://vatt.fi/targeted-funding-immigrant-background-and-educational-outcomes-evidence-from-helsinki-s-positive-discrimination-policy>. Luettu 18.8.2018.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2015). *Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus. Tuloksellisuustarkastuskertomus*. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 12/2015. Saatavilla: <http://urn.fi/urn:isbn:978-952-499-303-6>. Luettu 20.8.2018.

Vuoden 2018 ETMU-päivät

Åbo Akademin Ihmisoikeusinstituutissa

15.–16.11.2018

Siirtolaisuuden ja muuttoliikkeiden tutkimuksessa on viime vuosina kiinnitetty yhä enemmän huomiota siihen, miten siirtolaisuuden hallinta ja kontrolli voivat osaltaan vaikuttaa haavoittuvien ryhmien muodostumiseen. Esimerkiksi Suomessa kiristynyt turvapaikkapolitiikka on johtanut siihen, että nk. paperittomien siirtolaisten määrä on maassa kasvanut. Heitä, samoin kuin esimerkiksi kidutuksesta selvinneitä ja salakuljetuksen uhreja, pidetäänkin usein erityisen haavoittuvina ihmisryhminä. Haavoittuvuus ja siihen liittyvä resilienssi eli selviytymiskyky ovat siis keskeisiä käsitteitä kansainvälisissä muuttoliikkeissä, liikkuvuudessa ja vähemmistöjen muodostumisessa. Mutta voiko haavoittuvuus herättää vastarintaa yhteiskunnan rakenteita ja instituutioita kohtaan? Piilekö haavoittuvuudessa ja resilienssissä mahdollisuus identiteettien uudelleen määrittelyyn monimuotoistuvissa yhteiskunnissa?

Turussa 15.–16.11.2018 pidettävät kansainväliset ETMU-päivät pureutuvat näihin ajankohtaisiin kysymyksiin. Konferenssin teema on Haavoittuvuus, resilienssi ja vastarinta monimuotoisissa yhteiskunnissa (engl. Vulnerability, Resilience and Resistance in Diverse Societies) ja sen pitopaikka on Åbo Akademin Ihmisoikeusinstituutti. ETMU ry:n ja Ihmisoikeusinstituutin ohella pääjärjestäjänä toimii Åbo Akademin vähemmistötutkimuksen yksikkö (Minority Profile). Lisäksi yhteistyökumppaneina ovat Donner-instituutti, Turun yliopiston Monikulttuurisuuden ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tutkimusverkosto Turku McNet ja Siirtolaisuusinstituutti.